0,3 m aukščio kauburėlis, primenantis pilkapio liekanas.

Remiantis archyvine (VAK) medžiaga ir literatūroje skelbtais duomenimis, objektas tapatintinas ne su F. Pokrovskio minimu Maciuičių pylimu ar Maciuičių Pilale, o su Anelyno „Maro kapais".

MACIUIČIAI CEMETERY

The Macuičiai cemetery is in Klaipėda district. In 2002 KPC explored here the area of 43.5 m^2 and detected two burials dated to the 16th centuries. Also fragments of 5 supposed burials were found.

KERNAVĖS–KRIVEIKIŠKIO SENKAPIS

Gintautas VĖLIUS

2002 m. VU bei KAIM ekspedicija tęsė Kernavės–Kriveikiškio senkapio tyrinėjimus, pradėtus 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 149–154; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 248–249).

Per penkerius ankstesnius tyrimų metus ištirtos perkasos (be išpjovų) sudaro 100x5 m plotą, kertantį paminklą R–V kryptimi, 90x5 m – P–Š kryptimi ir 35x5 m plotą, orientuotą P–Š kryptimi, kapinyno ŠR pakraštyje. Iš viso ištirtas 1142 m^2 plotas, nustatytos paminklo ribos bei apytikslis dydis – apie 5400 m^2. Suskaičiuotas vidutinis galimas kapų skaičius kapinyne – apie 1570. Tačiau gauti duomenys viduramžių Kernavės miesto bendruomenę apibrėžia tik apytiksliai. Dalis atliktų demografinių skaičiavimų yra statistiškai nepatikimi. Apie miestiečių materialinę kultūrą galime spręsti tik iš tyrinėtuose plotuose aptiktų kapų inventorių. Tuo tarpu tikėtina, kad likusios kapinyno dalies tyrinėjimai pakoreguotų arba net paneigtų ankstesnių tyrinėjimų išvadas. Kadangi kituose to meto Lietuvos miestuose miesto tipo senkapiai kol kas neaptikti ir netyrinėti, tikslinga sukaupti kuo daugiau duomenų iš Kernavės–Kriveikiškio senkapio tyrinėjimų. Todėl paminklo tyrinėjimai buvo tęsiami 2002 m.

2002 m. liepos–rugpjūčio mėn. ištirtas dar 240 m^2 (242 m^2 su išpjovomis) plotas į ŠR nuo anksčiau tyrinėtų plotų susikirtimo vietos. Pasirinkta tyrinėti ši paminklo teritorija, kadangi ji yra viena aukščiausių ir labiausiai nukentėjusi kalvai eroduojant bei vėliau ją ariant.

Jau iš ankstesnių tyrinėjimų buvo žinoma, kad senkapio vietoje XV–XVII a. stovėjo sodyba, tačiau geriau išlikusio tų laikų kultūrinio sluoksnio tirtame plote aptikti nepavyko. Matyt, jis buvo nuartas vėlesniais laikais. Išliko tik perartas juodžemio sluoksnis iki 50 cm storio ploto V gale ir iki 30 cm R gale. Jame surinkta apie 1130 žiestos buitinės keramikos šukių. Tačiau tik 82 jų buvo registruotinos (puodų kaklelių, dugnų ar ornamentuotų petelių fragmentai). Neaptikta nė vieno puodo šukių lizdo. Surinkta keramika – tai buitinės paskirties puodų pūstais šonais bei kakleliais su atlošta plokščia arba apvalaina briauna šukės. Dominuojantis ornamentas – įstriži įbrėžimai arba įkartėlės petelių srityje. Pasitaikė šukių, puoštų paprasčiausiomis horizontaliomis linijomis. Aptiktos tik trys šukės, dekoruotos chronologiškai ankstesniems laikotarpiams būdingu bangelės ornamentu. Visą keramiką galima apibūdinti kaip tipišką

XVI–XVII a. kaimo puodžių produkciją. Šiais metais tyrinėtame plote nepasitaikė ankstesniais metais aptiktos senkapio laikotarpiu datuotinos keramikos, sietinos su tam tikromis laidosenos apeigomis.

XVI–XVII a. šioje vietoje buvusią sodybą mena tirto ploto V gale aptikti 3 plūkto molio aslos fragmentai. Matyt, pati asla buvo nuarta, išliko tik giliausiai buvusios jos vietos. Aktyvią tų laikų ūkinę veiklą iliustruoja taip pat ploto V pusėje aptiktos 4 duobės, užpildytos juoda degėsinga žeme, buitinės keramikos šukėmis, naminių gyvulių kaulų fragmentais. Duobės netaisyklingų formų, iki 2 m skersmens bei 60 cm gylio, nuolaidžiomis sienelėmis, plokščiais dugnais. Duobėse aptikta keramika tipologiškai identiška surinktajai armenyje. Taip pat ploto V gale aptiktos trys apie 40 cm skersmens negilios stulpavietės (?) apvalainais dugnais, sietinos su XVI–XVII a. sodybos užstatymu. Šiam laikotarpiui skirtini armenyje aptikti pavieniai dirbiniai: Žygimanto Augusto 1559 m. denaras, adatinis plaukų smeigtukas, juostinis žiedelis, kaltinė vinis, akmeninės girnapusės dalis ir kiti. Daugelis to meto dirbinių, taip pat minėtos ūkinės paskirties duobės, stulpavietės, molio aslos fragmentai koncentravosi ploto V ketvirtyje. Panaši medžiaga aptikta dar 1994 m. tyrinėtame plote 2. Be to, tuomet buvo aptiktas ir iš akmenų krautas krosnies padas. Pastaraisiais metais tyrinėto ploto V galas ribojasi su minėto ploto 2 centrine dalimi, taigi visą XVI–XVII a. datuotiną medžiagą galime vertinti kaip vienos tuomet čia stovėjusios kaimo sodybos palikimą. Visuose anksčiau kapinyne tyrinėtuose plotuose, kuo toliau nuo minėtų perkasų, tuo mažiau buvo aptinkama sodybos laikotarpiu datuotinų radinių. Analogiška situacija konstatuota ir pastarųjų metų tyrimų eigoje.

Dar nukasinėjant armenį aptikta pavienių žmonių kaulų bei dirbinių, datuotinų XIII–XIV a. Tai rodė, jog šioje vietoje turėtų būti nemažai suardytų kapų. XIII–XIV a. dirbiniams, aptiktiems armenyje, priskirtini bent 10 apgalvių plokštelių variantų, žiedelinis auskariukas, 4 sagutės, įvairūs apkalėliai, 2 žiedai pintomis priekinėmis dalimis bei 1 itin įspūdingas sidabrinis žiedas su 5 stiklinėmis akutėmis.

Nukasus armenį ir buvusį kaimavietės sluoksnį, apie 20 cm gylyje ploto R gale ir apie 50 cm gylyje V gale, išryškėjo kapų duobės. Jos šviesiai geltoname nejudintame smėlyje išsiskyrė kiek pilkesne spalva. Dėl labai karštų ir sausų orų smėlis perkasoje labai greitai perdžiūdavo. Todėl tikslesnių kai kurių kapų (276, 277, 265, 280) duobių kontūrų apskritai nebuvo galima įžiūrėti. Kai kur, ypač ploto R ketvirtyje, kapai pasirodė iškart po velėna (254), taigi duobių užpildai jau buvo nuarti.

Iš viso aptikti ir ištirti 39 griautiniai kapai (254–292). Kapų duobės – stačiakampio užapvalintais kampais formos, 100–220 cm ilgio, 50–100 cm pločio. Daugelis duobių orientuotos R–V arba artima kryptimi, dalis – labiau į PV arba ŠV.

Plote kapai išsidėstę daugmaž vienodai tankiai, jų nerasta tik perkasos ŠR kampe. Kodėl šis plotelis neužlaidotas, lieka neaišku.

Visi kapai sudaro vieną palaidojimų horizontą. Tik kai kurios kapų duobės dalinai dengia ankstesnius kapus. Kai kurie kapai dėl to buvo apardyti. Palaidojimuose 261 ir 292 blauzdikauliai nuardyti kasant duobes kapams 262 ir 275. Ankstesniais tyrimų metais pastebėta, kad kapai sudaro netvarkingas eiles, orientuotas Š–P kryptimi. Panašiai orientuotos kapų grupės pastebėtos ir šiame plote: kapai 286, 278, 279, 280, 262, 263, 257, 254.

Kapų 261, 262, 288 duobėms netilpus į perkasą, buvo kasamos išpjovos.

Septyniuose kapuose (269, 270, 275, 276, 280, 281, 288) aptiktos karstų liekanos. Daugeliu atveju tai buvo tik šoninių bei galinių apie 1,5 cm storio lentų likučiai. Dviejuose kapuose 270 ir 275 pastebėta ir karsto dangčių fragmentų. Kaip ir ankstesniais tyrimų metais dalies karstų šoninės lentos buvo keliolika cm išsikišusios toliau galinių. Todėl karstai savo forma primena neštuvus. Tačiau neaišku, ar tai yra žemės spaudimo pasekmė, ar karstų konstrukcinė ypatybė.

Dėl suardymų bei dirvožemio savybių mirusiųjų griaučiai išlikę labai prastai. Net 9 palaidojimuose aptikta tik kaukolės likučių, 10 – kaukolės bei ilgųjų kaulų fragmentų. Likusiuose kapuose skeletai išlikę taip pat nepilnai. Vis dėlto galime konstatuoti, kad mirusieji laidoti aukštielninki, galvomis į V arba artima V kryptimi, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis įvairi, tačiau dominuoja sukryžiuotos liemens srityje.

Iš viso aptikta 80 individualių dirbinių, neskaitant keramikos: 35 įkapės ir 45 armenyje, kurių daugelis yra taip pat iš suardytų kapų. Įkapių aptikta tik 15 iš 39 kapų, taigi daugelis palaidojimų neturėjo jokio inventoriaus. Didžiumą įkapių sudaro papuošalai – 24, aptiktos 7 aprangos detalės (5 diržų grandys, 1 sagtis bei diržo apkalai), buities reikmenų surasti tik 4 įtveriamieji peiliukai tiesia nugarėle.

Didžiąją papuošalų dalį sudaro žiedai – 10. Įdomiausias paminėtinas tuščiaviduris sidabrinis žiedas masyvia rombo formos akimi, pagamintas spaudimo būdu. Jo priekinėje dalyje išmuštas reljefinis įstrižas kryžius. Tai jau ketvirtas tokio tipo žiedas, aptiktas Kernavės–Kriveikiškio senkapyje, 2 iš jų dekoruoti svastikos simboliu. Tokia pačia technika pagamintų žiedų galvutės aptiktos Kernavėje, Pajautos slėnyje, bei Stakliškių lobyje. Surastas vienas sidabrinis žiedas su stiklo akute. Kapinyne iki tol buvo aptikta 12 žiedų su stiklo akimis arba jų fragmentų. Populiariausi Kernavės bendruomenėje buvo žiedai pinta priekine dalimi. Aptikti dar 5 tokie dirbiniai, 2 sidabriniai, 3 žalvariniai. Ankstesniais metais aptikti 42 (neskaitant atsitiktinių). Be to, surasti 2 žalvariniai žiedeliai praplatinta priekine dalimi (anksčiau kapinyne aptikta 18) bei vienas sidabrinis pastorinta, trikampio skersinio pjūvio priekine dalimi (vienas žinomas iš ankstesnių metų tyrinėjimų).

Kapinyne aptiktų apgalvių kolekciją (25) papildė dar 4 nauji šio papuošalo variantai: apgalvis iš žalvarinių plokštelių su svastikos, keturlapio žiedo bei įstrižo kryžiaus simboliais; apgalvis iš smulkių sidabrinių paauksuotų keturlapio žiedo formos plokštelių; apgalvis iš sidabrinių paauksuotų keturkampių plokštelių su neaiškiu zoomorfiniu simboliu; kombinuotas apgalvis iš žalvarinių paauksuotų apskritų bei trikampių plokštelių. Dar dviejuose kapuose aptikta tik apgalvių žymių, tačiau pačios plokštelės buvo visiškai sunykusios. Tarp armenyje aptiktų plokštelių pasitaikė tipologiškai retas variantas – keturkampės plokštelės su išmušta reljefine liūto (?) figūra. Toks motyvas apgalvių dekore anksčiau pasitaikė tik vieną kartą.

Taip pat aptiktas vienas sidabrinis paauksuotas klaustuko formos auskaras bei trys žalvariniai žiedeliniai auskarai, vienas jauno mėnulio formos sidabrinis tuščiaviduris kabutis (analogai Kretingos lobio apvaroje), žalvarinė pasaginė segė tordiruotu lankeliu bei zoomorfiniais galais, 4 kriaušės formos žvangučiai su kryžmine išpjova apačioje.

Apskritai tyrinėtame plote 14 turtingų įkapėmis kapų nebuvo, daugiau nei pusėje jų

radinių išvis nerasta. Įkapių skaičiumi turtingiausi kapai 264 (auskariukas, 3 žvangučiai, žiedas), 275 (kabutis, žiedas, grandis, peilis), 279 (3 žiedai).

Pastarųjų metų tyrinėjimai parodė, kad visa menama senkapio teritorija greičiausiai yra daugmaž vienodai tankiai užlaidota. Centrinėje – aukščiausioje – paminklo dalyje kapai yra praktiškai po velėna, apardyti ariant, todėl šią paminklo vietą reikia griežtai prižiūrėti, o gal net būtų tikslinga ją ateityje ištirti. Kaip ir ankstesniais metais aptiktieji griautiniai mirusiųjų kapai datuotini XIII a. pabaiga – XIV a., laikotarpiu iki 1390 m., Kernavės miesto sudeginimo. Kaimavietės sodybos liekanas, sprendžiant iš datuotinų radinių bei aptiktos keramikos tipų, reikėtų datuoti XVI–XVII a.

KERNAVĖ–KRIVEIKIŠKIS CEMETERY

In 2002 VU and KAIM continued the exploration of Kernavė–Kriveikiškis cemetery dated to the end of 13th century – the 15th century. The area explored was 240 m^2. The remains of a homestead dated to the 14th–17th centuries were detected. 39 inhumations were found and explored. 15 graves had burial items. Most of the burial items were diadems, earrings and rings.

PAEŽERIŲ KAPAS

Gintautas ZABIELA

2002 m. rugsėjo 30 d. į LII paskambino vienos statybos organizacijos darbų vykdytojas Gintas Hofenas ir pranešė, kad Molėtų rajone kasant griovį rasti žmogaus griaučiai ir monetos. Pagal pasakojimą atrodė, kad tai 1959 m. LII ir UKM tyrinėtas Ambraziškių (Pušaloto) senkapis (žr. O. Navickaitė-Kuncienė, XIII–XIV m. e. amžių plokštinis kapinynas Pušaloto kaime, Molėtų raj., *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija,* V., 1963, t. 1(14), p. 99–114). 2002 m. spalio 1 d. skubiai nuvykta į vietą. Susipažinus su situacija atkastos minėto kapo liekanos, metalo detektoriumi patikrintos iš elektros kabelio griovelio iškastos žemės, surinkti radiniai, kapo osteologinė medžiaga.

Žmogaus kapas rastas Paežerių kaime, kuris yra greta (į V) Ambraziškių (Pušaloto) kaimo, apie 70 m į ŠR nuo Antapušių ežero R kranto (51 pav.). Tai Antapušių ežero R krante esanti apie 200x200 m dydžio, iki 6 m aukščio kalva (52 pav.), kurios ŠV dalyje, senoje sodybvietėje darbininkai stato namą. Nuo aukščiau minėto Pušaloto senkapio ji nutolusi į PV per 1,8 km. Didžioji kalvos dalis dabar dirvonuoja, anksčiau buvo ariama. Vietos gyventojai negirdėję, kad kalvoje būtų kas nors rasta. Į statomą namą buvo kasamas nevisiškai tiesus 40 cm pločio, 80 cm gylio, apie 200 m ilgio elektros kabelio griovelis, einantis nuo kalvos PR pašlaitėje stovinčio elektros stulpo link statomos sodybos. Maždaug šio griovelio viduryje (pagal ilgį) (N55°08'25.0" E25°15'14.4") ir buvo aptikti žmogaus griaučiai.

Kapo duobė rusvame su kalkakmeniais kietame priemolyje neišsiskyrė. 80 cm gylyje,